

Η ΣΧΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

Συχνά ο Απόστολος τῶν Ἐθνῶν κατηγορήθηκε – καί μέχρι σήμερα κατηγορεῖται – ὡς ἕνας θεωρητικός μόνο ἐκφραστής τῆς Θείας Διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ πού δέν παρέχει ὁδηγίες μιᾶς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς της στόν καθημερινό βίον τῶν πιστῶν. Καί, πάντως, ὄχι τέτοιες καί τόσες πού νά μπορούν νά (καθ)ὀδηγήσουν τούς νεόφυτους πρός ἕναν νέο, πνευματικό προσανατολισμό.

Δέν εἶναι ἀλήθεια. Ὁ Παῦλος ὄχι μόνο κατευθύνει πρακτικά τούς νεοφώτιστους, στούς ὁποίους κατ' ἀρχήν καί κυρίως ἀπευθύνεται, ἀλλά ἡ οἰκουμενική καί διαχρονική Διδασκαλία Του ἀνοίγει ἕναν ἄλλο ὀρίζοντα θετικῆς ἐκφρασης τῆς Ἀλήθειας μέσα στόν κόσμο, μέ ἀσκήσεις μέσα στήν καθημερινότητα, διατυπώνοντας ἕναν νέο κώδικα συμπεριφορᾶς τῶν ἀνθρώπων. Παράλληλα, φέρνει μιᾶ νέα ἀνατρεπτική καί ρηξικέλευθη ὀπτική στόν κόσμο πού ἐκτείνεται ἀπό τίς σχέσεις τῶν δούλων μέ τούς ἄρχοντες, ἀπό τούς ἀπλούς πιστούς ἕως τούς ἐπισκόπους, ἀπό τά παιδιά, τούς γονεῖς, τίς γυναῖκες καί τούς ἄντρες ἕως τά νέα κορίτσια, τίς χῆρες καί τούς ὑπερήλικες. Στήν πραγματικότητα, ἰδρύει μιάν ἀπό τίς πιό δυνατές, πιό ἄρτια συγκροτημένες καί, κυρίως, πιό πρακτικές σχολές πού γνώρισε ποτέ ἡ ἀνθρωπότητα, δημιουργώντας χιλιάδες μαθητῶν, ἐπιστρατεύοντας βοηθούς καί τοποθετώντας ὑπεύθυνους σέ κάθε πόλη πού ἐπισκέπτεται κατὰ τίς τέσσερις κύριες περιοδεῖες Του. Ἡ δράση αὐτή μεγιστοποιεῖ τόν ἄθλο Του ἄν ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν πώς ὅλα αὐτά συμβαίνουν σέ μιάν ἱστορική ἐποχή ὅπου ἡ Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία βρίσκεται στήν μέγιστη πολιτική καί στρατιωτική ἀκμή καί κυριαρχία της στόν κόσμο μέ ὅτι αὐτό συνεπάγεται: διώξεις, βασανιστήρια, ἐξορίες, δίκες καί καταδίκες, ἐκτελέσεις μέ σταυρικό θάνατο καί ἀποκεφαλισμούς καί ἄλλους βάρβαρους τρόπους πού περιφρουροῦν μέ ἄκρα βαναυσότητα τήν παντοδυναμία τοῦ Καίσαρα.

Μέσα σ' ἕνα τέτοιο κλίμα ὁ Μέγιστος τῶν Ἀποστόλων διασχίζει ὅλη σχεδόν τήν Αὐτοκρατορία διδάσκοντας καί προτείνοντας μιᾶ νέα πρακτική ἀντιμετώπιση καί λύση στά αἰώνια ὄντολογικά καί ἐσχατολογικά προβλήματα τοῦ Ἀνθρώπου. Δημιουργεῖ διαρκῶς νέους κύκλους μαθητῶν μέσα σέ πολυάνθρωπες πόλεις καί, κυρίως, σέ λιμάνια, ὥστε οἱ νέες ιδέες ὄχι μόνο νά βρίσκουν πυκνά ἀκροατήρια στούς ἐντόπιους πληθυσμούς, ἀλλά καί νά διακινοῦνται πρός κάθε κατεύθυνση μέσω τῶν διερχόμενων ταξιδιωτῶν

καί ἐμπόρων, στρατιωτικῶν, δημοσίων ὑπαλλήλων κ.ἄ.π. Κάτι πού μαρτυρεῖ καί τίς ἰδιοφυεῖς στρατηγικές Του ἰκανότητες.

Ἀρχικά, ὡς χώροι Διδασκαλίας στήν νέα Σχολή χρησιμοποιοῦνται τά σπίτια τῶν μαθητῶν Του πού τά ἀποκαλοῦν «κάτ'οἶκον ἐκκλησίες»¹. Οἱ πιό πρῶϊμοι, ἔνθερμοι ἀλλά καί οἱ πιό μνημένοι μαθητές ἀναλαμβάνουν νά ἀποτελέσουν τούς ἄμεσους βοηθούς Του στήν Διδασκαλία. Τέτοιοι μαθητές, ὅπως λ.χ. ὁ Βαρνάβας, ὁ Τίτος, ὁ Τιμόθεος, οἱ (ἀργότερα Εὐαγγελιστές) Μᾶρκος καί Λουκᾶς, ὁ Φιλήμων κ.ἄ. κρατοῦν τήν Διδασκαλία προστατευμένη ἀπό ἀλλότριες, ἐπιγενεῖς καί ξένες πρὸς τήν Ἀλήθεια παρεισφύσεις, διδάσκουν, ἐποπτεύουν, καθοδηγοῦν.

Σέ κάθε τόπο πού δημιουργεῖ ἕναν νέο πυρήνα Διδασκαλίας, ὀρίζει καί κάποιον ὑπεύθυνο πού θά ἐπιβλέπει, θά ἐπισκοπεῖ τήν ὀρθή λειτουργία τῆς Σχολῆς σέ ὅλες τίς λεπτομέρειές της. Τόν ὀνομάζει γιά τόν λόγο αὐτό ἐπίσκοπο. Ὀρίζει ἐπίσης καί βοηθούς τοῦ ἐπισκόπου πού τούς ἀποκαλεῖ διακόνους. Καθορίζει, μέ λεπτομέρειες μάλιστα, τίς ἰδιότητες, τόν χαρακτήρα, ἀκόμη καί τήν οἰκογενειακή κατάσταση πού ὀφείλουν νά ἔχουν, μὴ ἀφήνοντας περιθώρια γιά παρερμηνεῖες καί νόθευση τοῦ ρόλου τους.

Ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρουσες καί ἱστορικά καταξιωμένες πλέον εἶναι οἱ ὀδηγίες πού δίνει γιά τόν τρόπο συμπεριφορᾶς, τόν χαρακτήρα καί τίς ἀρετές πού πρέπει νά διαθέτει ὁ ἐπίσκοπος γιά νά ἐπιτελεῖ τά ὕψηλά του καθήκοντα. Ὀδηγίες πού θά ἦταν ἐξαιρετικά χρήσιμο νά συγκριθοῦν μέ ἀνάλογες, σημερινές καταστάσεις. Οἱ ἀναφορές αὐτές, τόσο στήν πρὸς Τίτον, ὅσο καί στήν Α' πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολές Του εἶναι μνημειώδεις. Ἔτσι ὁ ἐπίσκοπος, κατὰ τόν Παῦλο, πρέπει νά εἶναι καθ' ὅλα ἀδιάβλητος, φιλόξενος, συνετός, δίκαιος, βεβαιότατα εὐσεβής καί ἐγκρατής, προσηλωμένος στό βαρὺ του καθήκον καί πιστός δάσκαλος τῶν Ἀρχῶν πού τοῦ παραδόθηκαν. Αὐτονόητο, ἐπίσης, εἶναι ὅτι δέν μπορεῖ ἕνας δάσκαλος πού ὀφείλει νά προφυλάσσει τόσο τό κῦρος τῆς Διδασκαλίας ὅσο καί τό δικό του νά εἶναι ὑπερόπτης, εὐέξαπτος, φιλόνικος, μέθυσος καί κυρίως: φιλάργυρος².

Ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρον εἶναι τό ὅτι ὁ Παῦλος δέν ἀπαγορεύει τόν γάμο στούς ἐπισκόπους, ἀλλά ἕνας ἐπίσκοπος ὀφείλει, σέ κάθε περίπτωση, νά ἔχει παντρευτεῖ μόνο μιά φορά. Νά εἶναι σῶφρων καί νηφάλιος. Νά εἶναι κόσμιος, φιλόξενος καί, ὅπωςδήποτε, καλός δάσκαλος. Νά εἶναι ἐπιεικής μέ τούς κατήγορους καί ὅσους τόν συκοφαντοῦν, νά ἔχει καλοῦς ἀπογόνους καί ὑπάκουους. Νά εἶναι παληός στήν Διδασκαλία ἔτσι, ὥστε

νά είναι αυξημένες οί πιθανότητες νά τήν ἔχει καί ὁ ἴδιος κατανοήσει. Νά ἔχει φήμη καλή στήν κοινωνία πού ζεῖ καί νά εἶναι ἄριστος οἰκογενειάρχης³. Κάτω ἀπ' ὅλες αὐτές τίς προϋποθέσεις ὁ ἐπιθεωρητής τῆς Σχολῆς δικαιούται νά ἐπιλέγει τούς βοηθούς του, νά τούς ἐλέγχει, ἀκόμη καί νά τούς ἐπιπλήττει, ἂν χρειαστεῖ. Καί οἱ βοηθοί, ἀκολουθώντας ἐπίσης τό παράδειγμα τῶν δασκάλων τους, ὀφείλουν νά εἶναι σεμνοί, εἰλικρινεῖς, νά μὴν ἀγαποῦν τό χρῆμα καί, βέβαια, νά παραμένουν σταθεροί στήν πίστη καί τήν καθαρότητα τοῦ νοῦ τους. Κυρίως, ὅμως: νά περνοῦν πρῶτα ἀπό ἕνα στάδιο δοκιμασίας στή Σχολή καί μετὰ νά ὀρίζονται βοηθοί ἐπίσημοι.

Τέλος, ὁ Παῦλος θέτει τίς οικονομικές βάσεις λειτουργίας τῆς Σχολῆς, συνιστώντας σέ ὅλους νά συνεισφέρουν κατά τίς δυνατότητές τους στά Κυριακά δεῖπνα, ἐξαιρώντας τούς φτωχοὺς ἀπό αὐτήν τήν συνεισφορά, χωρίς, ὅμως, νά ἀποτρέπει τήν ἰσοτίμη συμμετοχή τους. Πολύ ἐξυπνα, μάλιστα, ὀνομάζει αὐτά τά γεύματα *Ἀγάπες*. Ὁ ἴδιος, βέβαια, ἀποποιεῖται κάθε ἰδέα ἀμοιβῆς⁴ γιά τίς ὑπηρεσίες Του παρ' ὅτι, καθώς λέει, δικαιούται νά ζεῖ ἀπό αὐτές.

Σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τούς μαθητές τῆς Σχολῆς, τήν ἐπιλογή τους, τούς τρόπους συμπεριφορᾶς, δράσεως, διαβίωσης καί τέλεσης τῶν καθηκόντων τους, ἀκόμη καί ὀμιλίας καί σχέσεων μεταξύ τους, οἱ ὀδηγίες εἶναι σέ τέτοιο μέγα πλῆθος πυκνές καί διάσπαρτες σέ ὅλα τά γραπτά Του πού εἶναι ἀδύνατο νά συμπεριληφθοῦν σ' ἕνα μόνο κεφάλαιο αὐτῆς τῆς μελέτης. Χαρακτηριστικές, ἄλλωστε, παραμένουν πάντοτε οἱ κατακλειδες τῶν ἐπιστολῶν Του πού, κυριολεκτικά, ἀσφυκτιοῦν μέ πυκνές, λιγόλογες καί κρυστάλλινες ἀποστροφές καθώς παροτρύνουν διαρκῶς τούς μαθητές τῆς Σχολῆς σέ μιά νέα πολιτεία, σ' ἕνα νέο πολίτευμα, σέ μιά καινή κτίση.

Ἐπιλέγουμε καί προσεγγίζουμε τίς κυριότερες κατευθύνσεις πού διαφαίνονται μέσα στίς Ἐπιστολές, τουλάχιστον ἐκεῖνες πού χαρακτηρίζουν ἄριστα, ὀριοθετοῦν τό περίγραμμα τοῦ ὑλικοῦ καί πνευματικοῦ βίου τῶν μαθητῶν τῆς Σχολῆς καί, βεβαίως, ἀνοίγουν ἕνα καινούργιο ὀρίζοντα τοῦ κόσμου πού ἐπαγγέλλεται ἡ Διδασκαλία μέσα ἀπό μιά *μυστηριακή* προσέγγιση τῆς Ἀλήθειας.

Κατ' ἀρχάς, ὅπως ἤδη προαναφέρθηκε, ὁ Παῦλος μᾶς θεωρεῖ ὅλους μαθητές⁵. Τοῦλάχιστον ὡς τήν πολυπόθητη αὐτογνωσία, τήν θέωση πού, ὅμως, μοιάζει μιά πολύ μακρυνή ὑπόθεση. Ὁ ἀξεπέραστος δάσκαλος πασχίζει νά ἐμφυτεύσει μιά πίστη, ἕνα φρόνημα νέο, μιά προσπάθεια πνευματικῆς ζωῆς στούς μαθητές. Οἰκοδομεῖ τόν ἠθικό ἄνθρωπο, μέσα

στis ἀρετές τῆς εὐσέβειας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς σωφροσύνης, τῆς ἐγκράτειας, τῆς ἐγρήγορης, τῆς εἰρήνης. Ἀρετές πανάρχαιες, ὅσο καί ὁ Ἄνθρωπος μέ τις ὁποῖες ἀσχολήθηκαν προηγούμενοι δάσκαλοι, φιλόσοφοι, σοφοί νομοθέτες καί πνευματικοί ἡγέτες. Ὁ Παῦλος γνωρίζει τήν Ἀλήθεια, βιώνει ὁ ἴδιος τήν Ἀλήθεια καί γι'αὐτό δικαιούται νά σπέρνει τήν ἰδέα τῆς Ἀλήθειας ὅσο λίγοι στόν Κόσμο.

Γνωρίζοντας ἄριστα τόν εὐένδοτο καί ἀσταθῆ χαρακτήρα τῶν νεόφυτων μαθητῶν, συνιστᾷ ἐμμονή στήν προσπάθεια, πάντοτε μέ προσήλωση στis παραδόσεις μιᾶς ἐνάρετης ζωῆς, στεγανοποιώντας τήν ἱερότητα τῆς Διδασκαλίας ἀπό ἀλλότριες καί ὑποβολιμαῖες διεισδύσεις, συνιστώντας νά μή συντροφεύονται ἀπό ἀλλόπιστους καί ὑποπτους ἀνθρώπους πού οἱ προθέσεις τους εἶναι σκοτεινές. Καί τοῦτο ἐπειδή ὁ ἔμπειρος Δάσκαλος γνωρίζει ὅσο ἄλλος κανείς πώς οἱ ἄνθρωποι μέ τήν ἐτοιμόρροπη πίστη τους ἀρέσκονται ν' ἀκούνε πράγματα πού θά τους εἶναι μᾶλλον εὐχάριστα παρά χρήσιμα. Καί ὅτι μέ τήν ἀστάθεια τῆς πίστεως καί τήν πενιχρότητα τῆς γνώσεώς τους εἶναι εὐκόλη λεία στis παγίδες τῆς ἄγνοιας καί τῶν προκλήσεων τοῦ ὑλικοῦ κόσμου.

Κατά τόν Παῦλο οἱ μαθητές τῆς Ἀλήθειας εἶναι ἤδη ἐπιλεγμένοι ἀπό τόν ἴδιο τόν Πατέρα Δημιουργό πρό καταβολῆς κόσμου μέ τήν ἀπεριόριστη ἀγάπη Του καί προορισμένοι γιά «*υἰοθεσία*» ἀπό τόν Πατέρα μέσω τοῦ Χριστοῦ. Μιλῶντας ἔτσι ὁ σοφός Παῦλος, βάζει μπροστά στis πελώριες εὐθύνες τους ὅλους τούς μαθητές πού πρέπει νά ἀνταποκριθοῦν σ' αὐτή τήν πρόσκληση, πού παρόμοιά της δέν μπορεῖ νά ὑπάρχει ἄλλη στή Δημιουργία ὁλόκληρη. Γι' αὐτήν τήν πρόσκληση δέν ἐπαγγέλλεται μιάν εὐκόλη ζωή. Ἀντίθετα, προειδοποιεῖ γιά τούς μύριους κινδύνους, τίς θλίψεις, τίς δυσκολίες, τούς κόπους, ἀκόμη καί τίς διώξεις πού πιθανόν νά ὑποστοῦν ὅσοι, τελικά, ἀποφασίσουν νά ἐνταχθοῦν στή νέα Διδασκαλία μέσα στό πνεῦμα τῆς Σχολῆς.

Ὁ Παῦλος προσπαθεῖ νά (ἐπανα)φέρει τούς μαθητές διαρκῶς στό παρόν, στό ΝΥΝ, ὅπου ὅλα ὑπάρχουν, ὅπου δεσπόζει ἡ ἐμπειρία τοῦ Ἐνός καί ὁλόκληρῆς τῆς αἰωνιότητος. Καλεῖ τούς μαθητές Του σέ ἐγρήγορη, σέ νηφαλιότητα καί σέ *Εἰρήνη* στόν Ἐαυτό. Ὑποδεικνύει συμπεριφορές σέ βάθος τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητος μή ἐξαιρῶντας καμμιάν οἰκογενειακή, ἡλικιακή ἢ σχολική κατηγορία. Ἀναφέρεται στούς ἡλικιωμένους, στούς νέους καί τίς νέες, στά παιδιά, τίς χῆρες, τούς παντρεμένους, δίνοντας εἰδικές ὁδηγίες συμπεριφορᾶς καί δράσεως σέ ὅλους. Συνιστᾷ σεβασμό στis παραδόσεις, ἀποχή ἀπό τήν μόδα καί τήν

φιλαρέσκεια, προτρέποντας σέ ταπεινοφροσύνη καί ἐγκράτεια διαρκῶς. Ὑπενθυμίζει ἀδιάκοπα πῶς τό δικό μας πολίτευμα δέν εἶναι γιά τόν γήινο κόσμο ἀλλά γιά τόν πνευματικό. Τό πέρασμα τοῦ βίου μας, ὅμως, ἀπό αὐτή τήν Δημιουργία εἶναι μιά πρόκληση ἐργασίας καί διδασκαλίας ὅπου ὅλοι ὀφείλουν νά ἀνταποκριθοῦν μέ πίστη, ἐλπίδα καί ἀγάπη. Κυριότατα, ὅμως, μέ ἀγάπη. Χωρίς περιορισμούς, χωρίς προλήψεις καί προκαταλήψεις, χωρίς προσδοκίες ἀνταπόδοσης, μέ μιάν ἀγάπη οἰκουμενική, ἄδολη, ἄπειρη, παντελῶς ἐλεύθερη, πάντα μέσα στόν πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ὅπου καί μόνον ὑπάρχει ἀληθινή ἐλευθερία.

Σ' αὐτόν τόν πνευματικό κόσμο ὠθεῖ, ὀδηγεῖ, κατευθύνει τούς μαθητές Του ὁ Παῦλος, τονίζοντας διαρκῶς πῶς δέν μποροῦμε νά ὑπηρετοῦμε δύο κυρίους, τόν ὑλικό κόσμο, δηλαδή καί τόν πνευματικό, ἐπειδή τό ἕνα ἀντιστρατεύεται τό ἄλλο⁶. Μακρυνά ἀπό κάθε ἔννοια πλεονεξίας καί φιλαργυρίας, συνιστᾷ ἀδιάκοπα τήν ἀδελφοσύνη ἀνάμεσα στούς μαθητές, προτρέποντάς τους νά βάζουν πρῶτες τίς ἀνάγκες τῶν ἄλλων καί μετά τίς δικές τους, νά ἐπωμίζονται τά βάρη καί τίς εὐθύνες τους⁷, ἀναγνωρίζοντας πῶς ὅλοι εἶναι Ἕνα, καθῶς «εἷς Θεός καί πατήρ πάντων ὁ ἐπί πάντων καί διά πάντων καί ἐν παῖσιν ὑμῖν» (ΕΦΕΣ., IV § 5).

Εἶναι ἀμέτρητοι οἱ κανόνες, οἱ προτροπές, συμβουλές, ὑποδείξεις ἀλλά καί οἱ ἀποτροπές, ἀπαγορεύσεις καί ἀρνήσεις Του. Συμπληρώνοντας, ἐρμηνεύοντας ἢ ἀναλύοντας τήν Διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ, ὁ Παῦλος ἀποπειρᾶται νά κάνει κατανοητό σ' ἐμᾶς τό βαθύτερο Πνεῦμα της. Ἀποκαλύπτει τά ἀπόκρυφα νοήματά της καί κωδικοποιεῖ τήν πρακτική πλευρά τῆς ἐφαρμογῆς τους. Ἐπιδιώκει νά κάνει τήν Διδασκαλία προσιτή σέ ὅσο γίνεται πλατύτερες μᾶζες πιστῶν μαθητῶν. Πόθος Του εἶναι νά θεμελιώσει μιά διαφορετική ἠθική στόν Κόσμο μέσα ἀπό τό νέο ἄγγελμα λύτρωσης τοῦ Ἀνθρώπου. Κάθε συμβουλή, κάθε καινούργια ἐντολή Του πηγάζει ἀπό μιάν ἀσύλληπτη δύναμη Ἀγάπης, τήν ἀποκαλύπτει, τήν ὑπηρετεῖ, τήν ἐρμηνεύει ἀνάγοντας τήν ἔτσι σέ πρακτική βίου.

Δέν ὑπάρχει τομέας τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητας στόν ὁποῖο νά μήν ἐπεμβαίνει εὐεργετικά, παρηγορητικά, πατρικά ἢ ἐλπιδοφόρα ἢ συμβουλευτική τοῦ Παύλου. Ὁ ἐπιβλητικός ἴσκιος τῆς πατρικῆς παρουσίας Του ἀπλώνει τήν πνευματική προστασία του σέ ὅλη τήν ἔκταση, σέ ὅλο τό βάθος τῆς τρισυπόστατης ὑπαρξης τοῦ Ἀνθρώπου: τῆς ὑλικῆς ἢ σωματικῆς, τῆς νοητικῆς ἢ γνωστικῆς καί τῆς φυσικῆς ἢ αἰτιατικῆς του. Ἔτσι κάθε Ἐπιστολή γίνεται ἀφορμή γιά μιά νέα διδακτική

κατεύθυνση. Ἐπιστέγασμα ὄλων παραμένουν πάντα οἱ κορυφαῖες καί αἰώνια ἀξεπέραστες ἔννοιες τῆς ἀποπνευμάτωσης τοῦ ὑλικοῦ μας κόσμου, τῆς κάθαρσης τοῦ νοῦ ἀπό τίς ἐπιθυμίες καί τίς ἐγωϊστικές ἐπιδιώξεις μας, ἀπό τόν φθόνον, τήν μνησικακία καί τήν κατάκριση. Ὑστατος καί σκοπούμενος στόχος: ἡ ἑναρμόνιση τοῦ ἀτομικοῦ κώδικα τῆς φύσεώς μας μέ τόν ἀντίστοιχο οἰκουμενικό. Μέσα ἀπ'αὐτήν τήν τριπλή ἐργασία πηγάζει ἡ καινή κτίσις, τό οὐράνιο πολίτευμα⁸ πού ἐπαγγέλλεται ὁ ἰσόθεος Παῦλος ὡς ὑπόσχεση καί ἀνταμοιβή γιά τό τέλος μιᾶς ἐπίμονης καί ἐπίμοχθης ἄθλησης στόν κόσμον.

Στό πλαίσιο δημιουργίας καί παγίωσης μιᾶς πρακτικῆς σχολῆς ὁ μέγας Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν σχηματοποιεῖ κατά ομάδες τίς συμβουλές καί τίς πειθαρχίες πού προτείνει στούς πιστούς μέσα ἀπό κεφάλαια πού μνημειώνουν τούς κανόνες ἑνός νέου ἀγγέλματος στόν Κόσμον. Ὡς τέτοια κεφάλαια λ.χ θά μπορούσε κανεῖς νά σημειώσῃ χαρακτηριστικά τό 13^ο στήν πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολή, ὅπου ἀναφέρεται διεξοδικά στό πρόβλημα τῆς Ἐξουσίας. Τό 13^ο στήν Α' πρὸς Κορινθίους, θρυλικό γιά τήν ἀναφορά του στήν Ἀγάπη. Τό 6^ο στήν Β' πρὸς Κορινθίους, ὅπου καταθέτει τό σταθερό περίγραμμα δράσεως τοῦ Χριστιανοῦ. Τό 5^ο στήν πρὸς Ἐφεσίους μέ τήν μυστηριακή προσέγγιση στό ζήτημα τοῦ γάμου. Τό 5^ο στήν Α' πρὸς Θεσσαλονικεῖς, μικρό ἀλλά πυκνότατο ἀπόσταγμα τῆς διδασκαλίας Του μέ τό πλῆθος τῶν ἐξαίρετων συμβουλῶν Του γιά μιάν ἀληθινή πνευματική ζωή. Τό 3^ο στήν Α' πρὸς Τιμόθεον, ὅπου ὀριοθετεῖ τό περίγραμμα γιά τήν ὀρθή συμπεριφορά καί δράση τῶν ἐπισκόπων, κ.ἄ.π.

Μιά πιό προσεκτική προσέγγιση σέ ὅλο τό φάσμα τῆς Παυλικῆς φιλοσοφίας θά ὀδηγοῦσε, τελικά, στήν πρόταση ἑνός νέου τρόπου ζωῆς, ἄγνωστου μέχρι τόν καιρό Του. Στό νέο αὐτό πλαίσιο ἡ ἰδέα τῆς Ἀγάπης καί ὅ,τι αὐτή ἔχει ὡς ἐπακόλουθο, δηλαδή ἄφεση, συγνώμη, μακροθυμία, ἐγκαρτέρηση, σταθερότητα, σεβασμό τῆς ἑτερότητας, ἀνιδιοτέλεια κ.ἄ., ὑπερακοντίζει τήν δεσποτεία τοῦ Ὁρθοῦ Λόγου, κατάλοιπο τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς νοησιαρχίας, χωρίς ὅμως καί νά τόν καταργεῖ. Καί αὐτή ἡ ἰδέα ἀρδεύει ὀλόκληρη τήν δράση καί Διδασκαλία τοῦ κορυφαίου Ἀποστόλου καθιστῶντας τήν παράδειγμα γιά μίμηση⁹. Εἶναι ἡ ἴδια ἰδέα τῆς Ἀγάπης πού ἐνσωματώνει ὅλες τίς ἀρετές τῆς Δημιουργίας. Δηλαδή: τήν σοφία, τήν φρόνηση, τήν ἐγκαρτέρηση καί τήν δικαιοσύνη, καθὼς αὐτή ἀπλώνεται στό Σύμπαν ὡς συνεκτική οὐσία του, ὡς κατευθυντήρια

κίνηση, ως αιτία τῆς δημιουργίας του καί ως σκοπούμενος στόχος τοῦ Ἀνθρώπου γιά τήν Γνώση τοῦ ὄντος καί τοῦ Ἐσχάτου.

Ὁ Πρωταπόστολος γνωρίζει ἄριστα τήν τρισυπόστατη παρουσία τοῦ Ἀνθρώπου στό Σύμπαν, ὑλική, νοητική καί φυσική. Καί οἱ κανόνες καί προτροπές τῆς Διδασκαλίας μοιράζονται καί στά τρία σώματα κατά τό μέτρο καί τήν ἀξία τῆς σπουδαιότητας τοῦ καθενός ἀπό τά τρία. Καί πρέπει ἐδῶ νά τονισθεῖ πῶς εἶναι τουλάχιστον λάθος νά νομίζουμε ὅτι ὁ Παῦλος ἀρνεῖται τόν ὑλικό κόσμο καί ὅτι ἡ Διδασκαλία Του εἶναι ἄσχετη ἢ, ἀκόμη χειρότερο, ὅτι ἐναντιώνεται σ'αὐτόν. Ἀντίθετα. Γνωρίζει καί θαυμάζει ὅσο λίγοι σύγχρονοί του τό ἀπειρικό μεγαλεῖο του ὑλικοῦ κόσμου, ἀναγνωρίζοντας πάντως ταυτόχρονα καί τήν ἔκπτωσή του καί ἄρα τήν σκοπούμενη μελλοντική σωτηρία του¹⁰.

Ἀναφορικά μέ τόν Ἄνθρωπο ἰδιαίτερη ἔμφαση μοιάζει νά δίνει ὁ Παῦλος στό *σῶμα* πού, ἐξ ἀρχῆς, τό χαρακτηρίζει *ναό τοῦ Θεοῦ* καί, μάλιστα, ὄχι μόνο μιά φορά¹¹. Ἔτσι, λοιπόν, τονίζοντας τήν ἱερότητά του, καθορίζει ἕνα πλήθος κανόνων καί ἀρχῶν μέ βάση τούς ὁποίους ὀφείλουμε νά τό φροντίζουμε. Μέσα στό ἴδιο αὐτό πλαίσιο κατευθύνει τούς μύστες τῆς Νέας Διδασκαλίας σ' ἕνα μέτρο αὐστηρῆς λιτότητας, ὄχι μόνο γύρω ἀπό τίς πιθανές αἰσθησιακές του δραστηριότητες ἀλλά ἀκόμη καί σέ θέματα καθημερινά πού ἀφοροῦν τό φαγητό¹², τό ποτό¹³ καί, βέβαια, τήν καθαριότητα του. Ἔνας *Ναός τοῦ Θεοῦ* δέν μπορεῖ, δέν ἐπιτρέπεται νά παραμένει «ξέφραγο ἀμπέλι», βορά στίς ποικίλες ἐπιθυμίες τοῦ συρμοῦ καί στίς κατευθύνσεις «κατά τόν αἰῶνα τοῦ κόσμου τούτου»¹⁴. Ἔνα ὑγιές, φροντισμένο *σῶμα* δίχως ἀκρότητες, διατροφικές, ἐνδυματολογικές καί διακοσμητικές, δημιουργεῖ καλές προϋποθέσεις γιά μιάν ἀπρόσκοπτη πνευματική ἐργασία. Ἴσως αὐτός νά εἶναι καί ὁ λόγος πού, ἐνῶ δέν φαίνεται νά ἀποτρέπει τήν σωματική ἄσκηση, προτρέπει μέ θερμή ν' ἀσχοληθοῦμε περισσότερο μέ τήν φροντίδα μας στήν εὐσέβεια, διαβλέποντας τό μάταιο καί παροδικό τῆς πρώτης σέ σχέση μέ τό αἰώνιο ὄφελος τῆς δεύτερης¹⁵.

Πρέπει, ἐν τούτοις, νά σημειωθεῖ ὅτι μέ τόν ὄρο *σῶμα*, ὁ Παῦλος δέν ἀναφέρεται ἀποκλειστικά στήν ἀνθρώπινη, ὑλική ὑπόσταση στόν Κόσμο ἀλλά καί σέ κάθε συγκροτημένη παρουσία, σέ κάθε αὐτοτελές πλᾶσμα τῆς Δημιουργίας εἴτε αὐτό ἀφορᾷ τήν νοητική εἴτε τήν πνευματική της ἔκφραση στό Σύμπαν¹⁶. Μιλᾷει γιά *σώματα ἐπουράνια* καί *σώματα*

ἐπίγεια¹⁷, ἐνῶ χαρακτηρίζει συχνά τήν Ἐκκλησία ὡς σῶμα¹⁸ εἰκονοποιῶντας την, μάλιστα, μέ κεφαλή τόν Χριστό¹⁹ καί μέλη της ὅλους τούς πιστούς πού συναθροίζονται κάτω ἀπό τήν σκέπη της. Σῶμα, λοιπόν, κατά τόν Παῦλο εἶναι ὁποιοδήποτε αυτόνομο δημιούργημα τοῦ Θεοῦ ἔρχεται στήν ἀντίληψή μας, ὄχι μόνο μέ τίς σωματικές μας αἰσθήσεις ἀλλά καί μέ τήν νοητική ἢ μυστηριακή του σύλληψη. Μ' αὐτή τήν ἔννοια, ἄλλωστε, μιλάει γιά σῶμα ψυχικό, σῶμα νοητικό κλπ.

Σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τόν Νοῦ, πού καθόλου δέν τόν θεωρεῖ ἀνεξάρτητο ἀπό τό σῶμα, οἱ παραινέσεις του εἶναι πολύ πιό πυκνές καί ἐκλεπτυσμένες σέ σύλληψη καί διατύπωση. Ὁ Παῦλος, θεωρῶντας τόν Νοῦ ὡς ἐνσωματωμένη Γνώση τοῦ Δημιουργοῦ στό Σύμπαν, ἀνυψώνει σέ θεία δωρεά τό ἀντίστοιχο μερίδιό της πού παρέχεται σέ κάθε ἄνθρωπο μέσῳ τῆς θείας χάριτος. Ἀνάλογη εἶναι, φυσικά, καί ἡ βαρύτητα τῶν ὁδηγιῶν Του, καθῶς, κατά βάθος, ἐπιχειρεῖ νά στρέψει ὅλη τήν νοητική δραστηριότητά μας πρός τήν Ἀλήθεια μέ τήν ἀπαγκίστρωσή μας ἀπό τίς βιοτικές μέριμνες καί τίς ὑλικές ἐπιθυμίες τοῦ Κόσμου καί τονίζει πῶς ἡ συστράτευση μας μέ τούς κανόνες ἀναζήτησης τῆς Ἀλήθειας δέν μπορεῖ νά ἐπιτρέψει κάτι παρόμοιο²⁰ καί, ἄρα, δέν εἶναι κατανοητή μιᾶ ἐπαμφοτερίζουσα καί ἀμφίροπη πορεία στόν βίο μας. Ἡ ταυτοσημία τῆς θέσης αὐτῆς μέ μιάν ἀνάλογη ρήση τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ὀλοφάνερη²¹.

Ὁ Νοῦς εἶναι ἡ μεγάλη δωρεά στόν Ἄνθρωπο γιά νά μπορέσει νά συλλάβει κάτι ἀπό τό ἀπειρικό μεγαλεῖο τοῦ Δωρητῆ μέσῳ τῆς Δημιουργίας. Ἡ ἐκτροπή του ἀπό τόν ὑψιστο αὐτό σκοπό, ἡ ἐμπλοκή καί ταύτισή του στίς « τοῦ βίου πραγματεῖες», ἡ ἀνάλωσή του σέ ἐκπλήρωση ἄνομων, ἄχρηστων καί φθοροποιῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ ὑλικοῦ κόσμου ὁδήγησαν τόν Ἄνθρωπο στήν σημερινή του πτώση. Ὁ ἴδιος Νοῦς, ὅμως, εἶναι πού θά ἀνορθώσει καί πάλι τόν Ἄνθρωπο στόν ἀρχικό, ὑψηλό του προορισμό. Κάτι πού ἀπαιτεῖ μιᾶ «κάθαρση» ἀπό τήν ἄγνοια μέ προσευχή, εἰρήνη²², περισυλλογή, ὑπηρεσία, πίστη, ἐλπίδα καί, κυρίως, μέ τό ἐπιστέγασμα ὅλων αὐτῶν πού εἶναι ἡ Ἀγάπη. Ὁ Νοῦς εἶναι τό ὄργανο, ὁ τρόπος, ἡ ὁδός πού μέσα ἀπό τήν Ἀγάπη θά ὁδηγήσει τήν ὑπαρξη σέ διαρκῶς μεγαλύτερες ἐνότητες μέχρι νά τοῦ ἀποκαλυφθεῖ ἐν μυστηρίῳ ἡ ὑψιστή ἐνότητα τῶν πάντων στό Ἀπόλυτο. Πρός αὐτήν τήν κατεύθυνση ἡ ἄριστη τροφή τοῦ Νοῦ δίνεται συνοπτικά στήν πρός Φιλιππησίους Ἐπιστολή, καθῶς ἐκεῖ προτρέπει τούς νεοφώτιστους νά τρέφουν τόν Νοῦ

μέ πράγματα ἀληθινά, σεμνά, δίκαια, ἀμόλυντα, διατηρῶντας διαρκῶς τήν ἐπαφή τους μέ τήν ἀρετή καί τόν ἔπαινο²³.

Ἡ Φύση τοῦ Ἀνθρώπου εἶναι τό σύνολο τῶν αἰτιῶν, τῶν Ἀρχῶν καί τῶν Νόμων πού καθορίζουν τήν λειτουργία του στόν Κόσμο καθώς καί τήν ἀνάλογη μορφή πού ὀφείλει νά ἔχει γιά νά τήν ἐκδηλώσει. Τό ἴδιο, βέβαια, ἰσχύει γιά ὅλα τά πλάσματα τῆς Δημιουργίας. Καμμιά Φύση, κανενός πλάσματος δέν μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ἀνεξάρτητη ἀπό τήν Οἰκουμενική Φύση τοῦ Σύμπαντος Κόσμου πού ἐκφράζει ὄχι μόνο τήν οὐσία τοῦ Θεοῦ ἀλλά καί τήν βούλησή Του. Εἶναι ἡ ἴδια βούληση, ἡ ἴδια οὐσία πού διανέμει ὁ Δημιουργός στά δημιουργήματά Του, σύμφωνα μέ τήν Φύση καθενός, συντελῶντας ἔτσι στήν προαγωγή τοῦ προϋπάρχοντος Σχεδίου Του. Ἡ διατύπωση αὐτῆς τῆς ιδέας βρίσκεται ἀτόφια στήν πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολή τοῦ Παύλου ὅπου θεμελιώνεται καί ἡ ἄποψη πῶς ἡ καρδιά εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ Νόμου²⁴. Νά σημειωθεῖ καί πάλι πῶς ἡ ἔννοια τῆς «καρδιάς» ἐκφράζει καί τόν εὐρύτερο αἰσθηματικό κόσμο τοῦ Ἀνθρώπου.

Ἡ δυσαρμονία μας μέ τόν Κόσμο, τό ἀδιέξοδό του βίου μας δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά αὐτή ἀκριβῶς ἡ ἐκτροπή μας ἀπό τίς πραγματικές ἐπιταγές τῆς φύσεώς μας καί, κατ' ἐπέκτασιν, ἀπό τό θεῖο θέλημα πού ἐκφράζει. Ἀντίθετα, ἡ ἑναρμόνιση τοῦ βίου μας μέ τόν οἰκουμενικό Νόμο θά ἐξασφάλιζε Γνώση ἀληθινή καί εὐδαιμονία. Ἡ Φύση τῆς Δημιουργίας ὀλόκληρης κατὰ τόν Παῦλο εἶναι σχολεῖο. Εἶναι μιᾶ εὐκαιρία νά διδαχτεῖ²⁵ ὁ Ἀνθρωπος γιά τίς προθέσεις, τούς στόχους, τό Σχέδιο ἀλλά καί γιά τό Ἀχώρητο Μεγαλεῖο του Θεοῦ.

Θά μπορούσε κανεῖς νά ἀναφερθεῖ σέ ἀμέτρητα ἐδάφια τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου, ὅπου ὁ σοφός Δάσκαλος καθορίζει μέ ἀπόλυτη σαφήνεια τά ὅρια τοῦ σώματος, τοῦ νοῦ καί τῆς φύσεως, καθώς καί τίς ἰδιαιτερότητες τῆς δομῆς καί τῆς λειτουργίας τους καί ἐν τέλει, τῆς δικῆς μας φροντίδας πού ἀπαιτοῦν γιά μιάν ὀρθή, μετρημένη, νηφάλια καί δίκαιη ζωή. Ὁ Μέγας Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν διδάσκει, νουθετεῖ καί κατευθύνει πρακτικά τούς μαθητές Του μέ ἐκείνη τήν ἀμεσότητα πού δίνει πάντα ἡ ἐπιστολική μορφή μιᾶς ἀνθρώπινης ἐπικοινωνίας. Τό ὕφος του καθαρό, εὐθύβολο, ἀκριβές, πατρικό πάντα καί βαθύτατα ἀνθρώπινο, ἐξαντλεῖ ὅλο τό ἱερό πάθος Του νά βοηθήσει τήν ἀνθρωπότητα πρὸς τήν Ἀλήθεια πού ὁ ἴδιος γνῶρισε ἐξ ἀποκαλύψεως. Ἀπαιτητικός, ἀσυμβίβαστος πάντα, παραμένει σταθερός καί νηφάλιος, ἂν καί σέ κάποιες περιπτώσεις δυσκολεύεται νά συγκρατήσῃ τό παράπονο ἢ ἀκόμη καί τήν ὀργή Του, αἰσθήματα τόσο καθημερινά ἀλλά καί τόσο ἀνθρώπινα.

Βέβαια, κανείς δέν είναι σέ θέση νά γνωρίζει σήμερα μέ απόλυτη ακρίβεια πώς λειτούργησε ή Σχολή τοῦ Παύλου, τουλάχιστον τούς δύο πρώτους αἰῶνες, ἕως ὅτου δηλαδή, ὁ Χριστιανισμός ἀναγνωρισθεῖ ὡς ἐπίσημη θρησκεία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ὅσα στοιχεῖα μπορούμε νά ἀντλήσουμε βρίσκονται μέχρι σήμερα στίς ΠΡΑΞΕΙΣ τῶν Ἀποστόλων καί βέβαια, στίς δεκατέσσερις ἐπιστολές Του. Μᾶς διαφεύγουν, ἴσως, χιλιάδες οὐσιώδεις ἢ ἐπουσιώδεις λεπτομέρειες τῆς πρακτικῆς ζωῆς ἀλλά καί τῆς θεωρητικῆς κατάρτισης τῶν πρώτων μαθητῶν. Μᾶς διαφεύγει ἀκόμη τό κλίμα, ἡ ἔνταση μιᾶς βαθύτερης πνευματικότητας πού ἀναμφίβολα θά κυριαρχοῦσε στή Σχολή. Μᾶς διαφεύγει, ἴσως, ἕνας ἄλλος μυστικός τρόπος προσέγγισης στό Ἀπόλυτο γιά τήν ἐποχή ἐκείνη. Ὅλα ἐτοῦτα, ὅμως, εἶναι θέματα ἐμπειρίας, ζητήματα μέθεξης σ' ἕναν κόσμον ἐπέκεινα. Δέν μπορούν νά γραφτοῦν. Δέν γίνεται οὔτε νά τά εικάσεις παρά μόνο νά τά βιώσεις ὡς πνευματική ἐμπειρία. Κι αὐτό εἶναι τό βάθος καί τό μυστηριακό μεγαλεῖο τοῦ μακάριου Παύλου.

Ἄν κάποιος, ἐν τέλει, θά ἤθελε ἀπλᾶ καί μόνο νά προσεγγίσει αὐτόν τόν ὑπέροχο κόσμον τῆς διαρκoῦς ἀνάτασης, τῆς αὔλης εὐγένειας, τῆς ἀπειρικῆς ἀγάπης, τῆς ἐνθερμῆς πίστεως, τῆς προσήλωσης στήν ἀκλόνητη παράδοση τῶν μεγάλων Ἀρχῶν τῆς Δημιουργίας, στήν αἰώνια παρουσία τοῦ Ἐνός, στή δύναμη τῆς προσευχῆς, τῆς εἰρήνης, τῆς ἀνυπόκριτης φιλαλληλίας, τότε, θαρρῶ πώς τό Πνεῦμα τῆς Σχολῆς τοῦ Παύλου κορυφώνεται στό πέμπτο κεφάλαιο τῆς Α' πρὸς Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολῆς Του, πού εἶναι καί τό ἀρχαιότερο κείμενο τῆς Κ. Διαθήκης· ἕνα κείμενο μικρό, πυκνό, πύρινο, συγκλονιστικό στό μεγαλεῖο, τήν καθαρότητα καί τήν πνευματικότητά του. Στεγάζει τήν οὐσία μιᾶς ὀλόκληρης Σχολῆς πού ἡ δύναμη καί ἡ διάρκειά της θριαμβεύουν μέχρι καί σήμερα, μέσα ἀπό ἕνα πνεῦμα ἐγρήγορης, νηφαλιότητος, ἐνότητος τῶν πάντων, ἀδιάλειπτης προσευχῆς, φιλαλληλίας, χαρᾶς, εὐχαριστίας καί εὐγνωμοσύνης πρὸς τόν Ὑπέρτατο Κύριο καί Δημιουργό τῶν πάντων.

Συγκεφαλαιώνοντας τήν θεώρησή μας γύρω ἀπό τίς καθαρά πρακτικές κατευθύνσεις στούς νεοφώτιστους μαθητές τῆς καινούργιας Σχολῆς πού θεμελιώνει μιά νέα ἀντίληψη γιά τόν Θεό καί τήν ἔνωσή μας μαζί Του, μπορούμε ἀβίαστα νά συμπεράνουμε πώς ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν βάζει ὡς προϋπόθεση μιᾶς καινῆς κτίσεως²⁶ γιά τόν Ἄνθρωπον πρῶτα ἀπ' ὅλα τήν Ἀγάπη. Ἐνα αἶσθημα ἀπέραντο, δίχως ὅρια, δίχως διακρίσεις, δίχως ἀνταλλάγματα καί χωρίς ἀυξομειώσεις, πού θά στεγάσει τήν πίστη στόν

Ὑπέρτατο Κύριο, τήν ἐλπίδα γιά μιάν ἀνάσταση ἀπό τόν κόσμο τῆς ἁμαρτίας, πού εἶναι θάνατος, στόν κόσμο τῆς μετάνοιας πού ὀδηγεῖ στήν αἰώνια ζωή καί εἶναι ἀθανασία.

Τό μήνυμα τοῦ Παύλου δέν εἶναι ἀπλᾶ ἓνα νέο σωτηριολογικό καί μυστηριακό σάλπισμα τῆς Ἀλήθειας. Εἶναι ἓνας θεμελιώδης κώδικας πρακτικῆς συμπεριφορᾶς τοῦ Ἀνθρώπου στόν Κόσμο πού ἀφυπνίζει, ἐνεργοποιεῖ καί κατευθύνει μέσα ἀπό δεκάδες πρακτικές ἀσκήσεις τό σῶμα, τόν νοῦ καί τήν φύση του. Ἐναρμονίζοντας αὐτή τήν τριουπόστατη ἀνθρώπινη παρουσία μέ τήν ἀντίστοιχη τῆς Οἰκουμενικῆς Δημιουργίας, ἐπιχειρεῖ τήν μυστική ἀνύψωση τοῦ Ἀνθρώπου στό ἐπίπεδό τοῦ Θεοῦ, στήν ἀρχική του, δηλαδή, κοιτίδα ἀπ' ὅπου καί προῆλθε.

1. Καί τήν κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίαν ἀσπάσασθε (ΡΩΜ. XVI § 5).
2. ΤΙΤΟΝ., I §. 7-10.
3. Α' ΤΙΜΟΘ. III § 2-5, Β' ΤΙΜΟΘ., IV § 2.
4. – Ἐν τῷ νῦν καιρῷ τό ὑμῶν περίσσευμα γένηται εἰς τό ὑμῶν ὑστέρημα, ὅπως γένηται ἰσότης (Β' ΚΟΡΙΝΘ., III § 14).
– Τοῦ δέ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδιά καί ἡ ψυχή μία καί οὐδέ εἰς τί τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι ἀλλά ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά (ΠΡΑΞ., §32).
– Ἀδάπανον θήσω τό εὐαγγέλιον (Α' ΚΟΡΙΝΘ., IX §. 18).
5. Εὐαγγελισάμενοί τε τήν πόλιν ἐκείνην καί μαθητεύσαντες ἱκανούς ..... ἐπιστηρίζοντες τάς ψυχάς τῶν μαθητῶν (ΠΡΑΞ., XIV § 21).
6. – Μή γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις· τίς γάρ μετοχή δικαιοσύνη καί ἀνομία; τίς δέ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; (Β' ΚΟΡΙΝΘ., VI § 14).
– Τῆς ὑγιαινούσης διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται ἀλλά κατὰ τάς ἐπιθυμίας τάς ἰδίας ἑαυτοῖς ἐπισωρεύσουσι διδασκάλους κνηθόμενοι τήν ἀκοήν (Β' ΤΙΜΟΘ., IV §. 3).
– Συνιστῶντες ἑαυτούς ὡς Θεοῦ διάκονοι, ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν θλίψεσιν ... ἐν στενοχωρίαις, ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς, ἐν ἀκαταστασίαις, ἐν κόποις, ἐν ἀγρυπνίαις .... (Β' ΚΟΡΙΝΘ., VI § 4-5).
– Ἰδού νῦν καιρός εὐπρόσδεκτος, ἰδού νῦν ἡμέρα σωτηρίας (Β' ΚΟΡΙΝΘ., VI § 2).
– Ἡμῶν γάρ τό πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει (ΦΙΛΙΠ., III § 20).
7. – Μή τά ἑαυτῶν ἕκαστος σκοπεῖτε ἀλλά τά ἑτέρων ἕκαστος (ΦΙΛΙΠ., II § 4).
– Ἀλλήλων τά βάρη βαστάζετε (ΓΑΛ., VI § 2).
8. – Ἐγὼ πάση συνειδήσει ἀγαθῇ πεπολίτευμαι τῷ Θεῷ (ΠΡΑΞ., XXIII § 1).
– Ἡμῶν δέ τό πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς (ΦΙΛΙΠ., III § 20).
9. Α' ΚΟΡΙΝΘ., XIII § 1-8.
10. Πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καί συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν (ΡΩΜ. VIII § 22).
11. Τό σῶμα ὑμῶν ναός τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου Πνεύματος ἐστίν (Α' ΚΟΡ., VI § 19).

12. Ὁ ἐσθίων Κυρίῳ ἐσθίει (ΡΩΜ., XIV § 6).
13. Μηκέτι ὑδροπότει ἀλλ' οἷ νῶ ὀλίγῳ χρῶ (Α' ΤΙΜ., V § 23).
14. Καί ὑμᾶς νεκρούς ὄντας τοῖς παραπτώμασι καί ταῖς ἀμαρτίαις ἐν αἷς ποτε περιεπατήσατε κατὰ τόν αἰῶνα τοῦ κόσμου τούτου (ΕΦΕΣ., II § 2).
15. Γύμναζε δέ σεαυτόν πρός εὐσέβειαν, ἡ γάρ σωματική γυμνασία πρός ὀλίγον ἐστίν ὠφέλιμος (Α' ΤΙΜ., IV § 8).
16. Σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν (Α' ΚΟΡ., XV § 44).
17. Καί σώματα ἐπουράνια καί σώματα ἐπίγεια (Α' ΚΟΡ., XV § 40).
18. Τῇ ἐκκλησίᾳ ἣτις ἐστὶ τό σῶμα αὐτοῦ (ΕΦΕΣ., I § 23).
19. Καί αὐτός κεφαλή τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας (ΚΟΛΟΣΣ., I § 18).
20. Οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις (Β' ΤΙΜ., II § 4).
21. Οὐκ ἐστι δυσὶ κυρίοις δουλεύειν (ΜΑΤΘ., VI § 24).
22. Εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς (Α' ΘΕΣΣ., V § 13).
23. Ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὐφρημα, εἴ τις ἀρετή καί εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα λογίζεσθε (ΦΙΛΙΠ., IV § 8).
24. Τό ἔργον τοῦ νόμου γραπτόν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν (ΡΩΜ., II § 15).
25. Ἡ φύσις διδάσκει ὑμᾶς (Α' ΚΟΡΙΝΘ., XI § 14).
26. Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινή κτίσις (Β' ΚΟΡΙΝΘ., V § 17).